

Bringing Organisations & Network Development
to higher levels in the Farming sector in Europe

Beszámoló az “Együttműködési Megállapodások lehetséges partnerei (országok) és tématerületei” c. felmérés eredményeiről

A felmérés célja, körülményei

A BOND projekt keretében, a 4. Munkacsomagban (WP4) nyolc Együttműködési Megállapodás aláírására fog sor kerülni, amelyben a résztvevők a projekt alatt és után megvalósuló közös akciókat vállalnak. Az Együttműködési Megállapodások szövegezésének elkészítésére a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége kapott megbízást.

Ezzel összefüggésben első lépésként a Kislépték Egyesület felmérést végzett a BOND tagok és partnerek körében a potenciális országok és témák beazonosítására. A felmérésre az Interregionális Fórumon (Córdoba) került sor 2018. szeptember 25-26-án, amely rendezvény a korábbi, jó gyakorlatokat megismerő tanulmányutak tapasztalatainak megosztását célozta. A rendezvényen mintegy 100 résztvevő volt jelen, köztük nemcsak a konzorciumi tagok vettek részt, hanem a tanulmányút célországok házigazdái is.

A felmérésben a részvétel önkéntes volt. A válaszadók három fő tématerületen belül összesen 24 altéma vonatkozásában jelölhették meg plakátokon post-it segítségével, hogy szerintük a saját országukban melyik területen látnak lehetőséget együttműködési megállapodás kötésére, és melyik területen nem. A résztvevőktől azt kértük, hogy a lehetséges partnerek és fontos témák megjelölése mellett azt is jelezzék, hogy melyik fontos együttműködési lehetőséget tartják könnyen és melyiket nehezen megvalósíthatónak a saját országukra nézve. A fő tématerületek és altémák a következők voltak:

- Fenntartható gazdálkodás (Sustainable farming)
  - Termelői együttműködések, pl.: közös élelmiszerfeldolgozás, gépkör, közös értékesítés
  - Multifunkcionális mezőgazdaság elősegítése
  - Adózás egyszerűsítése
  - Adminisztráció egyszerűsítése
  - Egyéb
- Piacra jutás elősegítése (Access to market)
  - Tanulmányutak
  - Nemzeti márkák és védjegyek
  - Szolgáltatások, tanácsadás, tudás- és tapasztalat-átadás kisgazdaságok részére
  - Infrastrukturális fejlesztés
  - Rugalmasabb, egyszerűbb adózási szabályok
  - Adminisztratív és higiéniai előírások egyszerűsítése
  - Városok élelmiszerellátási stratégiája
  - Importvámok a helyi termelés védelmében
  - Közösség által támogatott mezőgazdaság (CSA) vagy egyszerűbb szabályozás a fogyasztói csoportok számára
  - Közös értékesítési pontok kialakítása, helyi piacok működésének elősegítése és szabályozásának egyszerűsítése
  - A helyi élelmiszerek piaci hozzáféréseinek növelése, azok támogatása (iskolai vendéglátás, éttermek, közös logisztikai és feldolgozási infrastruktúra támogatása)
  - Könnyebb e-kereskedelmi és élelmiszer automatákra vonatkozó szabályzás
  - Egyéb
- Környezeti fenntarthatóság (Environmental sustainability)
  - Hozzáférés az információhoz, az oktatáshoz és a környezetbarát gazdálkodás szaktanácsadásához
  - Birtokkoncentráció elkerülése
  - Közösség által támogatott mezőgazdaság

- Kisgazdaságok KAP támogatáshoz való hozzáféréseinek segítése
- Ökogazdálkodás/tájgazdálkodás arányának növelése
- Hagyományos fajokhoz való hozzáférés növelése (agrobiodiverzitás)
- Közös beruházások és környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés támogatása

A válaszadók továbbá azt is megjelölhették, hogy szerintük kik lehetnek a termelők potenciális partneri az Együttműködési Megállapodásban. A következő alternatívák közül választhattak:

- Minisztérium
- Hatóság
- Önkormányzat
- Agrárkamara
- Kereskedelmi Kamara
- Egyéb szervezet

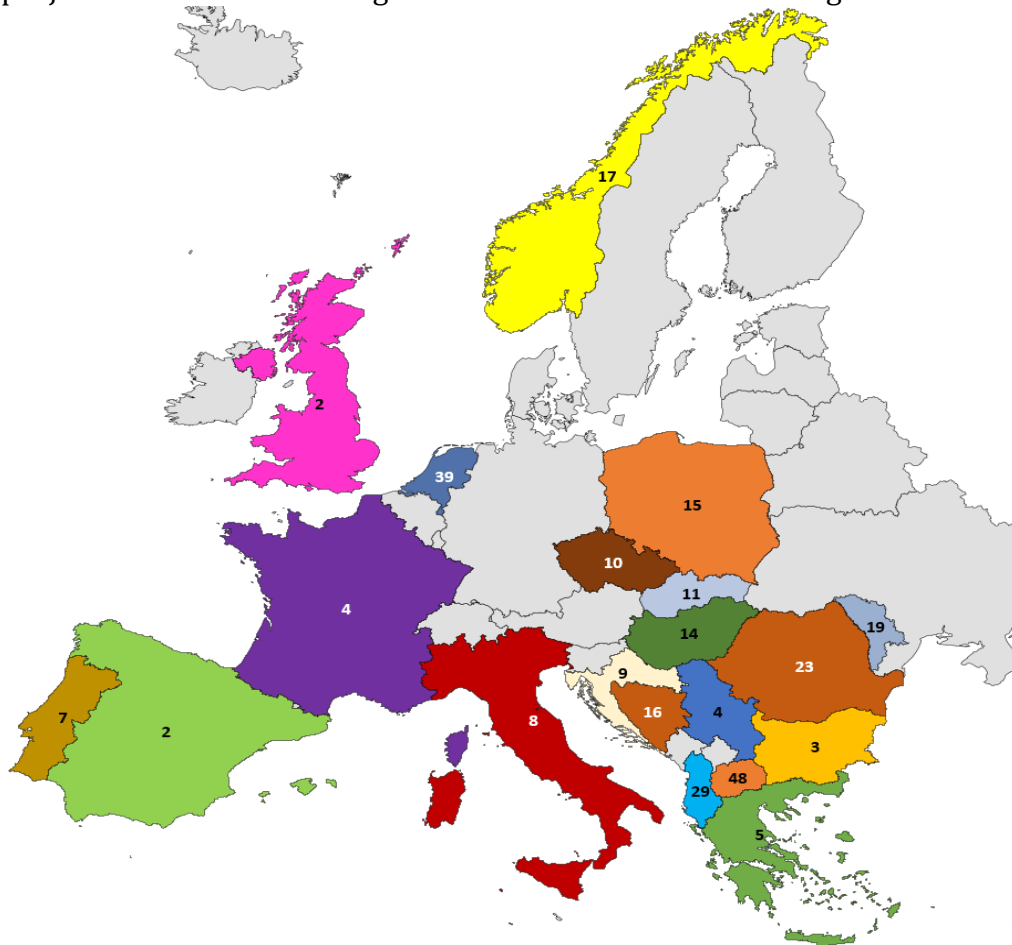
A felmérés nem reprezentatív, az eredmények a rendezvényen résztvevő válaszadók véleményét tükrözik. A válaszadások számát az egyes országok esetében befolyásolta, hogy az adott országot hányan képviselték a rendezvényen, illetve hogy mennyire éreztek indítást a felmérésben történő részvételre.

A felmérés eredményei

A projektben részt vevő országok aktivitása a választásban

Húsz országból együttesen 168 post-it került fel a plakátokra, amelyeken összesen 285 „szavazat” érkezett a lehetséges döntéshozó partnerekre vonatkozóan. A legaktívabb partnerek a macedónok voltak, akiktől összesen 48 db szavazat érkezett, emellett a holland (39 db szavazat) és az albán (29 db szavazat) partnerek nyilvánítottak erőteljes véleményt. A legkevesebb post-itet és szavazatot az angolai a spanyol és a bolgár résztvevők adták (1. ábra).

1. ábra A projektben résztvevő országok választásainak száma országonként

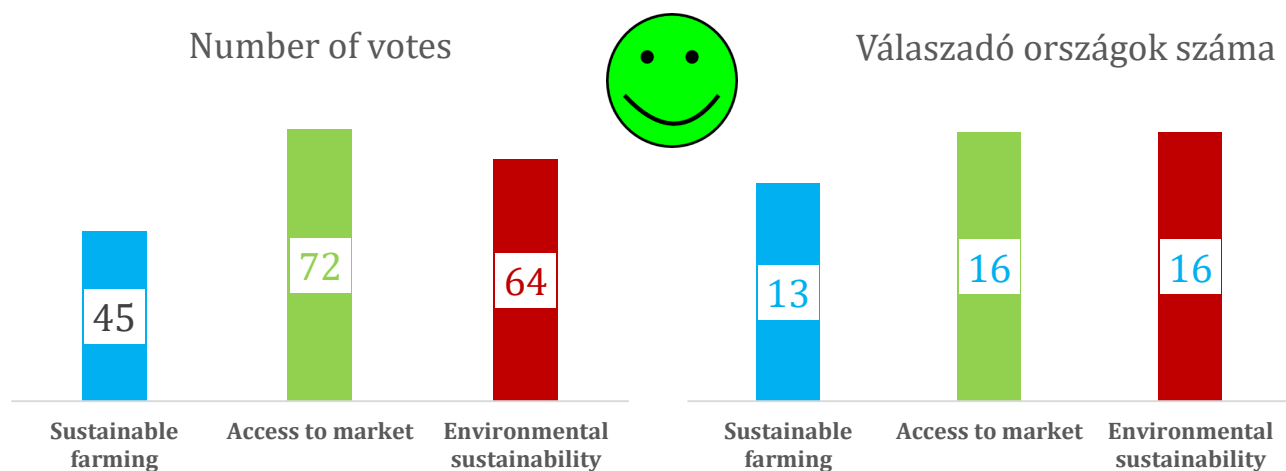
Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

Az együttműködés potenciális területei

A válaszadók a három fő tématerület közül leginkább a piacra jutás tekintetében látták a nagyobb esélyt a legkönnyebben megköthető együttműködési megállapodásra, amelyre 16 országból 72 szavazatot adtak le. Hasonlóan esélyesnek látták a környezeti fenntarthatóság területén is az együttműködést, amelyre ugyancsak 16 országból 64 szavazat érkezett. A harmadik fő tématerület, a fenntartható gazdálkodás az előbbieknél valamivel kevesebb, összesen 45 szavazatot kapott, ugyanakkor e tématerületen is 13 ország látott könnyen megvalósítható együttműködési lehetőséget a termelők és megjelölt partnerük között.

2. ábra Az együttműködést könnyen megvalósíthatónak ítéelő válaszadások, valamint válaszadó országok száma főbb témakörökben

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

Mindhárom fő tématerületen belül van egy-egy altéma, amelynél a többi altémához képest könnyebb megvalósítható lehetőséget láttak a válaszadók együttműködési megállapodás kötésére.

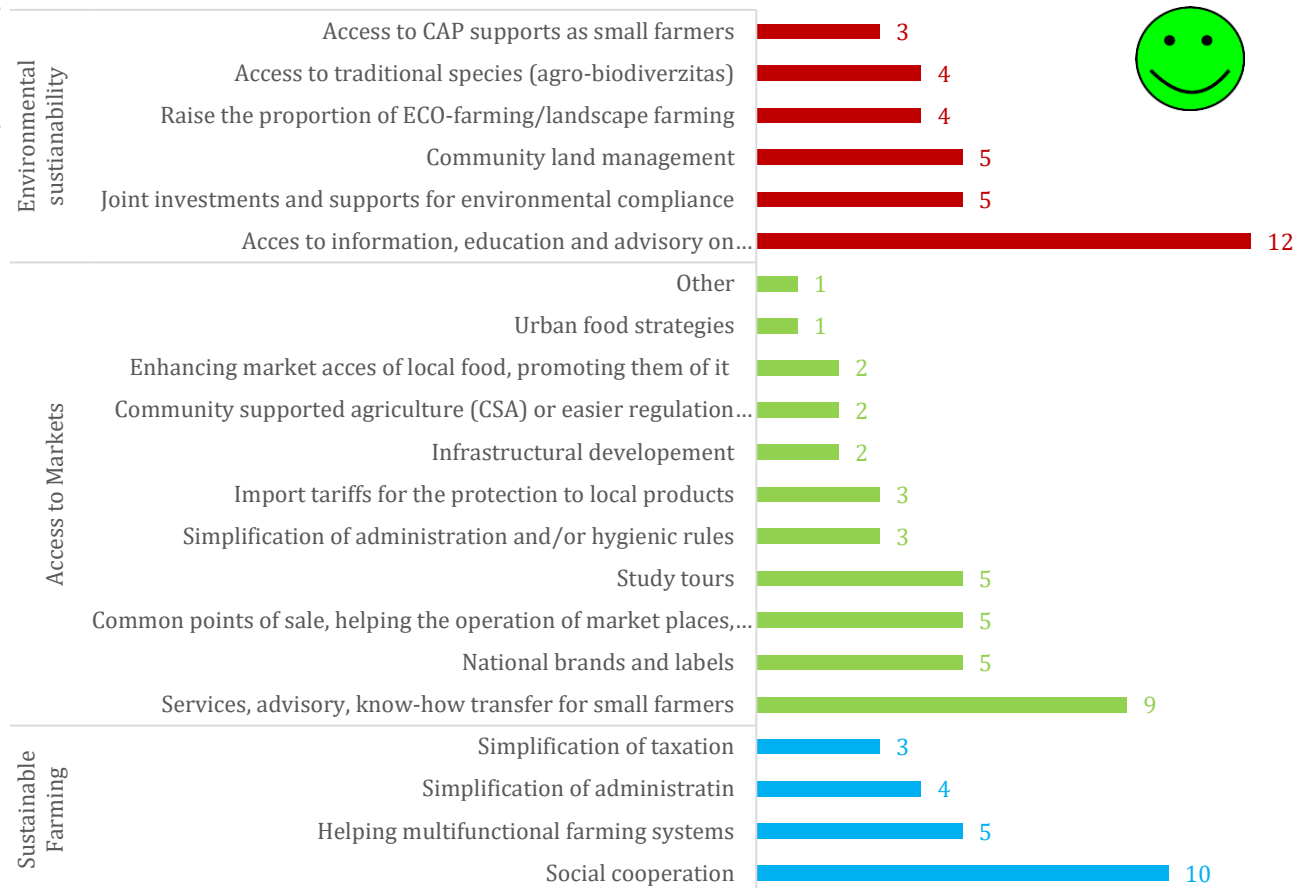
- A **környezeti fenntarthatóság** témakörén belül „Az információhoz, az oktatáshoz és a környezetbarát gazdálkodás tanácsadásához való hozzáférés” ilyen terület, amelyre összesen 12 országtól érkezett pozitív válasz.
- A **fenntartható gazdálkodásnál** a „Termelői együttműködések, pl.: közös élelmiszerfeldolgozás, gépkör, közös értékesítés” elősegítése terén mutatkozik a legtöbb, 10 országban esély valamilyen együttműködés kialakítására.
- Végül a **piacra jutással** összefüggésben a „Szolgáltatások, tanácsadás, tudás- és tapasztalat-átadás kisgazdaságok részére” altéma kapott szavazatot 9 országból is (3. ábra).

A további altémák jellemzően 3-5 országból kaptak voksokat, mint például a „Tanulmányutak”, a „Közös értékesítési pontok kialakítása, helyi piacok működésének elősegítése és szabályozásának egyszerűsítése”, vagy a „Nemzeti márkák és védjegyek”.

Volt továbbá néhány olyan altéma, amelyben egyáltalán nem láttak könnyen megvalósítható lehetőséget a szavazók. Ilyen volt a piacra jutás esetében a „Rugalmasabb, egyszerűbb adózási szabályok”, illetve a „Könnyebb e-kereskedelmi és élelmiszer automatákra vonatkozó

szabályozás” és a „Birtokkoncentráció elkerülése”, de a „Városok élelmiszerellátási stratégiája” is mindössze egy országban kapott szavazatot.

3. ábra Az együttműködést könnyen megvalósíthatónak ítéelő válaszokat adó országok száma altémakörönként

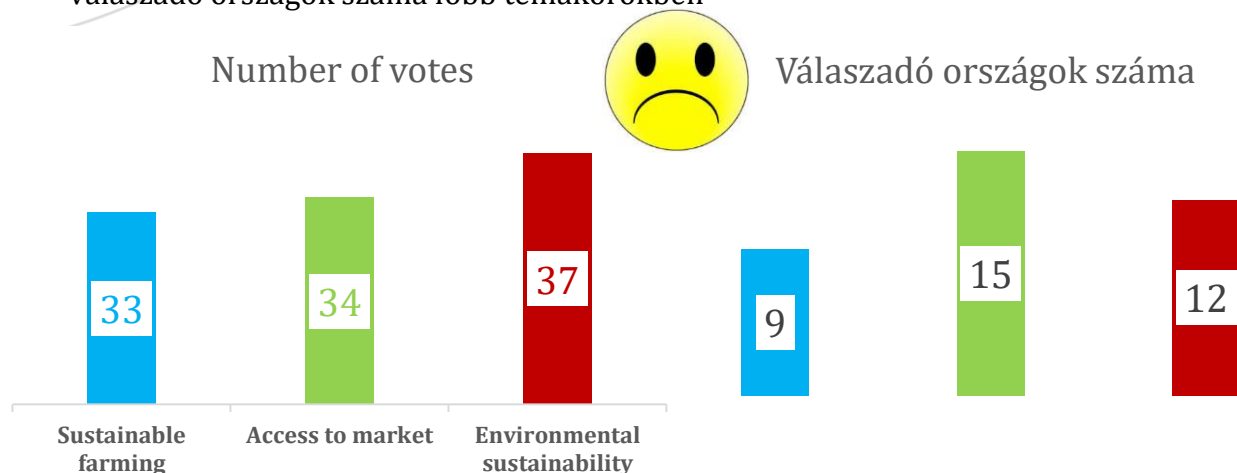

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

A „fontos lenne, de nehezen megvalósítható az együttműködés”-nek minősített válaszok száma általában véve alacsonyabb volt, mint a pozitívaké. Az együttműködési megállapodásra kevésbé esélyes fő tématerületek vonatkozásában a legtöbb szavazatot (37) a környezeti fenntarthatóság kapta összesen 12 országból.

4. ábra Az együttműködést nehezen megvalósíthatónak ítéelő válaszadások, valamint válaszadó országok száma főbb témakörökben

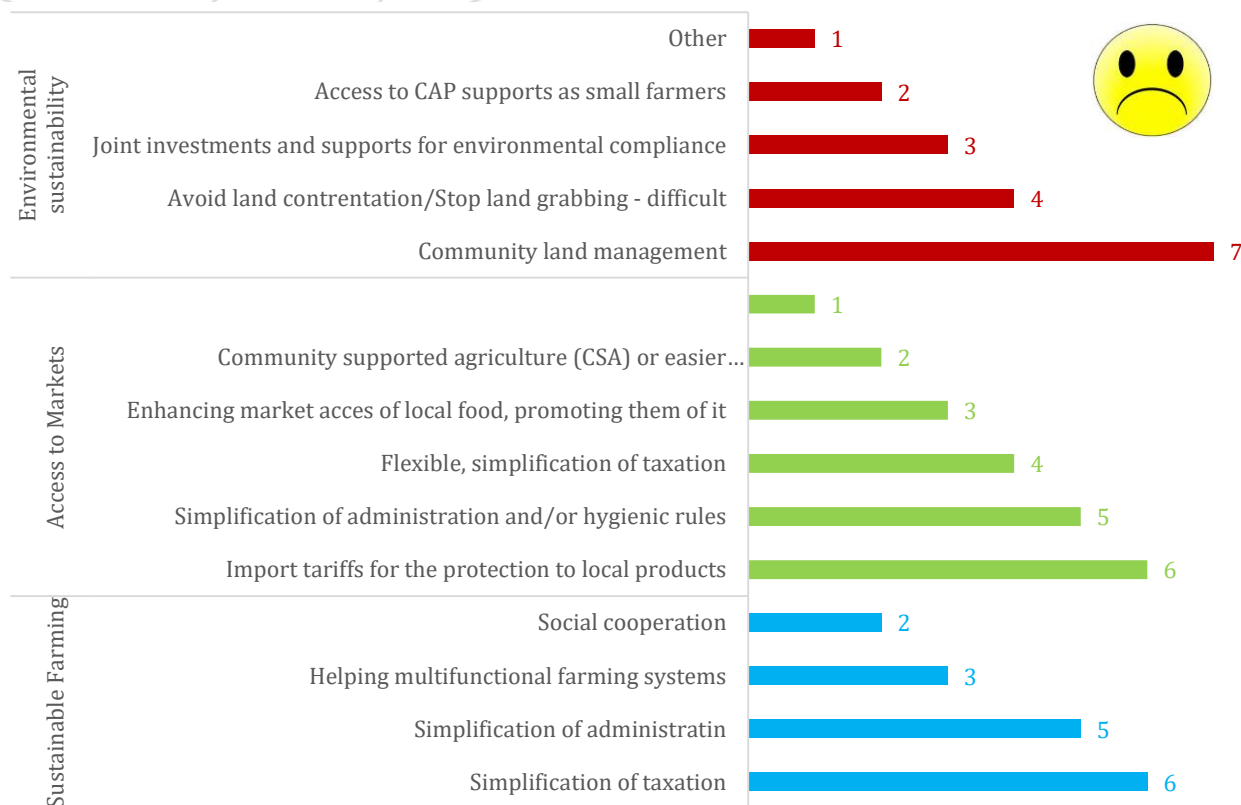
Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

Hasonlóan fontosnak, de nehezen megvalósíthatónak találták a (34) szavazatot kapott piacra jutás témakörét is valamivel több, összesen 15 országból. Végül mindössze egylet kevesebb szavazattal (33) 9 ország jelölte meg a fenntartható gazdálkodást, mint olyan altémát, ahol az együttműködésre nem vagy korlátozott lehetőséget látnak.

A fontos, de nehezen megvalósítható együttműködés területekeinél az egyes altémákhoz tartozó országok száma legfeljebb hét vagy az alatti volt.

- A válaszadók a legtöbb országban (7 ország) a „Közösség által támogatott mezőgazdaság” esetében gondolják úgy, hogy nem, vagy nehezen köthető együttműködési megállapodás,
- hat országtól érkezett ilyen válasz az „Importvámok a helyi termelés védelmében”, illetve
- a fenntartható gazdálkodással összefüggésben az „Adózási szabályok egyszerűsítése” altémákra is hasonló válaszokat kaptunk.
- Fontos, de nehezen megvalósítható együttműködésként jelentkezett még 5-5 országban az adminisztráció egyszerűsítése, például a fenntartható gazdálkodás („Adózás egyszerűsítése”) területén; a piacra jutás („Adminisztratív és higiéniai előírások egyszerűsítése”) területén.

5. ábra Az együttműködést nehezen megvalósíthatónak ítélt választ adó országok száma altémakörönként

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

Az együttműködést nehezen megvalósítható témákat tekintve nem érkezett szavazat (tehát nem nehezen megvalósítható) a piacra jutással összefüggésben az alábbi altémákra:

- a „Tanulmányutak”,
- „Nemzeti márkák és védjegyek”, a
- „Szolgáltatások, tanácsadás, tudás- és tapasztalat-átadás kisgazdaságok részére”,
- az „Infrastrukturális fejlesztés”,
- a „Városok élelmiszerellátási stratégiája”, valamint
- „Könnyebb e-kereskedelmi és élelmiszer automatákra vonatkozó szabályzás”,

Mindössze egy országban bizonyult problémásnak a „Közös értékesítési pontok kialakítása, helyi piacok működésének elősegítése és szabályozásának egyszerűsítése” is.

Ugyancsak nem kapott szavazatot (tehát nem nehezen megvalósítható) a környezeti fenntarthatóság tématerületén

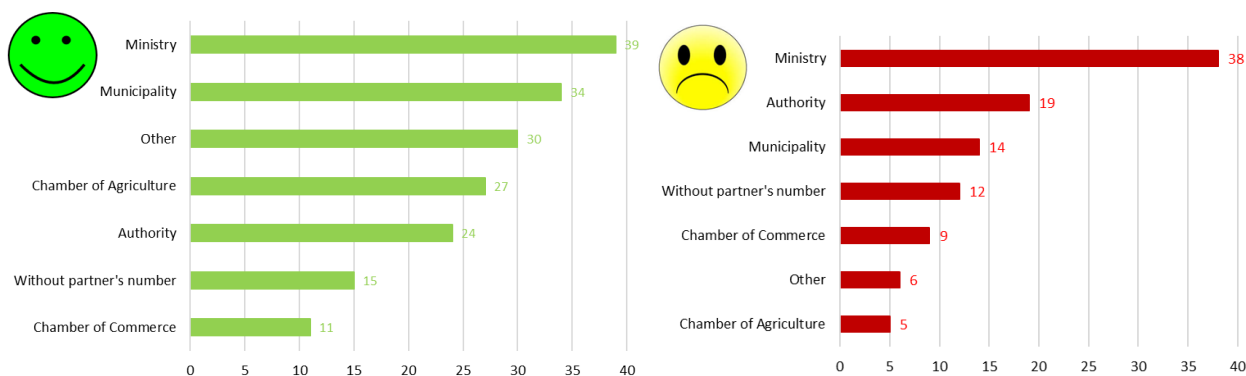
- a „Hozzáférés az információhoz, az oktatáshoz és a környezetbarát gazdálkodás szaktanácsadásához”,
- az „Ökogazdálkodás/tájgazdálkodás arányának növelése” és
- a „Hagyományos fajokhoz való hozzáférés növelése (agrobiodiverzitás)”.

A felmérésben résztvevők összességében a minisztériumokat jelölték meg lehetséges partnerként legtöbbször, mind a könnyen megvalósítható (39db), mind a nehezen megvalósítható együttműködések esetében (38db). A kooperációban végzett feladatok terén

az önkormányzatok szerepe is hangsúlyos volt 34 szavazattal, illetve sok szavazatot kapott az „egyéb” kategória is, amin – amennyiben megjelölték – elsősorban civil szervezeteket és más termelőket értettek a megkérdezettek. A legkevesebb pozitív voksot a kereskedelmi kamara kapta (11db szavazat).

A minisztérium után a második legtöbb negatív szavazatot a hatóságok kapták a válaszadóktól (19db), ezt követte az önkormányzat (14db), mint az együttműködésbe nehezen bevonható partner. A voksolásban résztvevő partnerországok képviselőinek véleménye szerint az agrárkamarával kötött együttműködés minősült a legkevésbé nehezen kivitelezhetőnek, mindössze 5db jelöléssel (6. ábra). Részletes adatokat az partnerországok képviselőinek jelöléseiről a lehetséges partnerek és a jelentősnek ítélt altémák vonatkozásában a mellékelt excel tábla tartalmaz.

6. ábra A válaszadó országok által együttműködés megállapodás kötésére megjelölt altémakörök

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termelők Szövetsége

Annak érdekében, hogy az országok képviseletében és a válaszadási hajlandóság mértékében meglévő különbséget valamelyest enyhítsük, további vizsgálatokat is végeztünk a felmérés adatait felhasználva. Elsőként a szavazatok darabszámának figyelmen kívül hagyásával azt tanulmányoztuk, hogy az egyes országok egyáltalán milyen altémák előmozdításában tartották fontosnak a döntéshozókkal való együttműködést és ezt könnyen, vagy nehezen kivitelezhetőnek ítélté-e. Ezzel együtt az országokat úgy csoportosítottuk, hogy látható legyen az esetleges különbség az EU régi és új tagjai, valamint az EU-n kívüli országok között.

Az 1. táblázat alapján azt az óvatos megállapítást tettük, hogy a vizsgálatba bevont válaszadók véleménye szerint

- az **EU régi tagországai** elsősorban a környezeti fenntarthatóság terén lát könnyen megvalósítható együttműködés kialakítását a témák közül, ezen belül is a „Hozzáférés az információhoz, az oktatáshoz és a környezetbarát gazdálkodás szaktanácsadásához” altéma volt a legtöbb ország számára jelentős ebben a csoportban.
- Az **Unió új tagországainak** képviselői is hasonlóan vélekedtek, de emellett a fenntartható gazdálkodás altémáit is nagyobb számban jelölték meg, mint a régi tagországokból érkezők.
- Az **EU-n kívüli országok** részéről pedig egyértelműen ez utóbbi – fenntartható gazdálkodás - témakör jelentősége és az együttműködés megvalósíthatósága mutatkozott könnyűnek.

A piacra jutás szempontjai közül a tanácsadás és tudásátadás együttműködésben való megvalósítása mindhárom típusú országcsoportban fontosnak és az kooperáció egyszerűen kivitelezhetőnek minősült.

A nehezen megoldhatónak ítélt együttműködések esetében

- az **Unió régi tagjainak** képviselői részéről a helyi termékek import vámokkal történő védelme jelenti a legnagyobb kihívást, emellett a szabályozás és az adminisztráció könnyítése, valamint a közösségi gazdálkodás elősegítése kapott még „nehezen megvalósítható” szavazatot.
- **Az új tagországok** esetében sokkal árnyaltabb a kép, több altémát választottak ki a résztvevők és nem lehet egységes szemléletmód mintázatát felfedezni a válaszokba.
- Az **EU-n kívüli országok** képviselői valamelyest egyetértettek azzal, hogy a közösségi gazdálkodás elősegítése fontos, ám a döntéshozókkal való együttműködés kialakítása ennek érdekében nem, vagy csak nehezen alakítható ki. Összességében pedig ebben a csoportban is jóval kevesebb altémára érkezett szavazat, mint az EU új tagjai körében (2. táblázat).

1. táblázat A válaszadó országok által együttműködés megállapodás kötésére megjelölt témakörök

	Social cooperation, eg.: common food processing, machines joint use, common sale - easy	Helping multifunctional farming systems: all the legislations which enhance multifunctional farming activities - easy	Simplification of taxation - easy	Simplification of administration - easy	Study tours - easy	National brands and labels - easy	Services, advisory, know-how transfer for small farmers - easy	Infrastructural development - easy	Simplification of administration and/or hygienic rules - easy	Urban food strategies - easy	Import tariffs for the protection to local products - easy	Community supported agriculture (CSA) or easier regulation for consumer groups - easy	Common points of sale, helping the operation of market places, easier regulation for them - easy	Enhancing market access of local food, promoting them of it (school catering shop, restaurants, support for joint logistics and processing infrastructure) - easy	Other	Access to information, education and advisory on environmentally friendly farming - easy	Community land management - easy	Access to CAP supports as small farmers - easy	Raise the proportion of ECO-farming/landscape farming - easy	Access to traditional species (agro-biodiverzitas) - easy	Joint investments and supports for environmental compliance - easy
France																					
Greece																					
Italy																					
Netherlands																					
Norway																					
Portugal																					
Spain																					
UK																					
Bulgaria																					
Croatia																					
Czech Republic																					
Hungary																					
Poland																					
Romania																					
Slovakia																					
Albania																					
Bosnia-Herzegovina																					
Macedonia																					
Moldova																					
Serbia																					

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

2. táblázat A válaszadó országok által együttműködés megállapodás kötésére nem ajánlott altémakörök

	Social cooperation, eg.: common food processing, machines joint use, common sale - difficult	Helping multifunctional farming systems: all the legislations which enhance multifunctional farming activities - difficult	Simplification of taxation - difficult	Simplification of administration - difficult	Flexible, simplification of taxation - difficult	Simplification of administration and/or hygienic rules - difficult	Import tariffs for the protection of local products - difficult	Community supported agriculture (CSA) or easier regulation for consumer groups - difficult	Common points of sale, helping the operation of market places, easier regulation for them - difficult	Enhancing market access of local food, promoting them of it (school catering shop, restaurants, support for joint logistics and processing infrastructure) - difficult	Community land management - difficult	Access to CAP supports as small farmers - difficult	Avoid land concentration/Stop land grabbing - difficult	Joint investments and supports for environmental compliance - difficult	Other- difficult
France															
Greece															
Italy															
Netherlands															
Norway															
Portugal															
Spain															
UK															
Bulgaria															
Croatia															
Czech Republic															
Hungary															
Poland															
Romania															
Slovakia															
Albania															
Bosnia-Herzegovina															
Macedonia															
Moldova															
Serbia															

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

Az országok csoportosítását elvégeztük a résztvevők által adott **súlyozott** értékelések felhasználásával készített statisztikai elemzéssel is.¹ Klaszteranalízis alkalmazásával 4 eltérő jellemzőjű csoport **rajzolódott ki**. A csoportok összetétele az alábbiak szerint állt össze.

3. táblázat Válaszadó országok klaszterek szerint

Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
France	Romania	Italy	Netherlands
Greece	Macedonia	Norway	Czech Republic
Portugal		Spain	Hungary
UK		Croatia	Slovakia
Bulgaria		Poland	Albania
Bosnia-Herzegovina		Serbia	
Moldova			

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

A fő témaköröket vizsgálva az eredmények alapján összességében a második csoport tagjai jelezték a legtöbb témán belül az egyes altémák jelentőségét és az együttműködések fontosságát, emellett hangsúlyosabb volt számukra az együttműködések körülményes megvalósíthatósága. A legjelentősebb terület a negatívan értékelt környezeti fenntarthatóság témája volt számukra 2,00-es átlagértékkel, a pozitív nézőpontból pedig a fenntartható gazdálkodás altémái. Az első klaszter szintén ezt a területet ítélte a legjelentősebbnek, de a csoportok közül így is csak a harmadik volt a sorban (3,29), a bonyolult együttműködések kialakítása pedig náluk jelentkezett legkevésbé markánsan. A harmadik csoport értékei a könnyen megvalósítható együttműködésekkel támogatott környezeti fenntarthatóság témakörén kívül nem mutatkozott markánsnak. A negyedik csoport számára pedig a fenntartható gazdálkodás mellett a piacrajutás terén vélt bonyolultnak együttműködések kialakítását a döntéshozókkal (4. táblázat).

4. táblázat: A klaszterek átlagértékei a fő tématerületek szerint

	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
Sustainable farming - easy	3,29	2,38	4,00	2,80
Access to market - easy	3,54	3,27	3,68	3,56
Environmental sustainability - easy	3,71	2,92	3,11	3,23
Sustainable farming - difficult	4,00	2,38	3,75	2,90
Access to market - difficult	3,64	3,00	3,67	3,23
Environmental sustainability - difficult	3,91	2,00	3,40	3,64

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termékelőállítók Szövetsége

Az egyes partnerországok összesített értékeléseit térképen is szemléltettük, ahol az értékelések átlagát az alábbiak szerint csoportosítottuk:

¹ Annak érdekében, hogy az országok képviselőinek eltérő száma és a válaszadási hajlandóságból adódó torzítást némileg enyhítsük, az egyes altémákat tekintve országonként 4 fokú skálára redukáltuk a szavazatokat.

1-es érték = a legtöbb szavazatot számláló altéma (egyforma értékek esetén, mind 1-es értéket kapott)

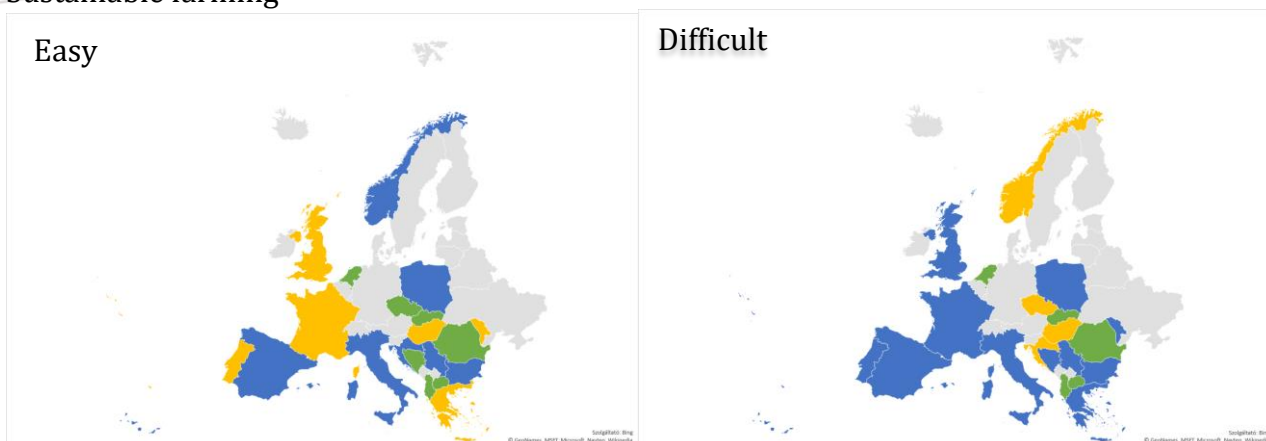
2-es érték = a második, a 3-as érték = a harmadik helyezett, 4-es érték = azok az altémák, ahova nem került voks.

A fő tématerületek értékét az altémák átlagai adták. A legkevésbé érték mutatja a leg súlyosabb, legerősebb választ.

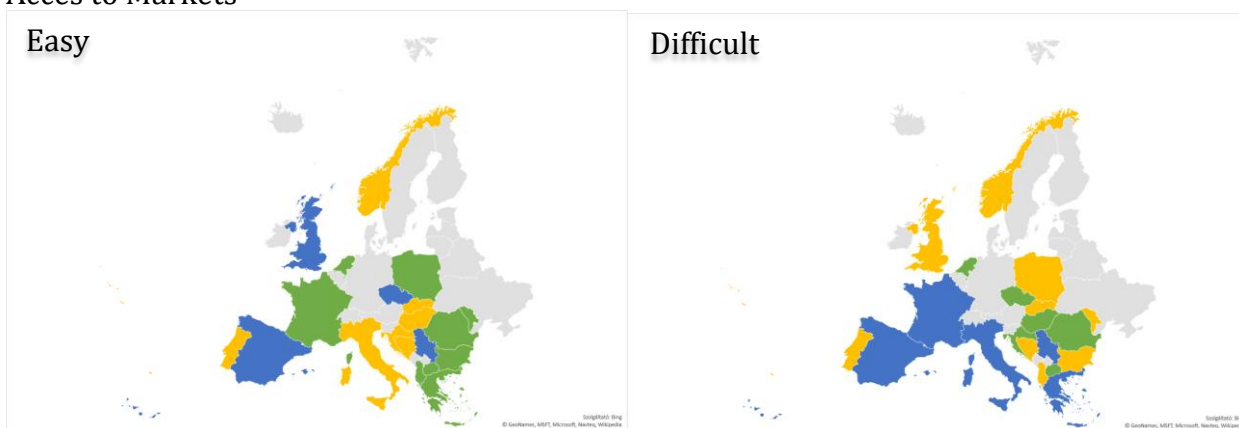
- **zöld színnel** jelöltük azokat az országokat, ahol az értékelés átlaga 3,0 alatt volt, vagyis ahol a kérdés tekintetében jelentősnek bizonyult a téma
- **sárga színnel** jelenítettük meg azokat a partnereket, ahol 3,1 és 3,9 közé esett az értékelések átlaga,
- **kék** színezéssel a 4,0-es, azaz az adott témakörre voksot nem adó országok kerültek megjelölésre (7. ábra).

7. ábra: Az értékelések átlagai alapján kategorizált partnerországok fő témakörök szerint

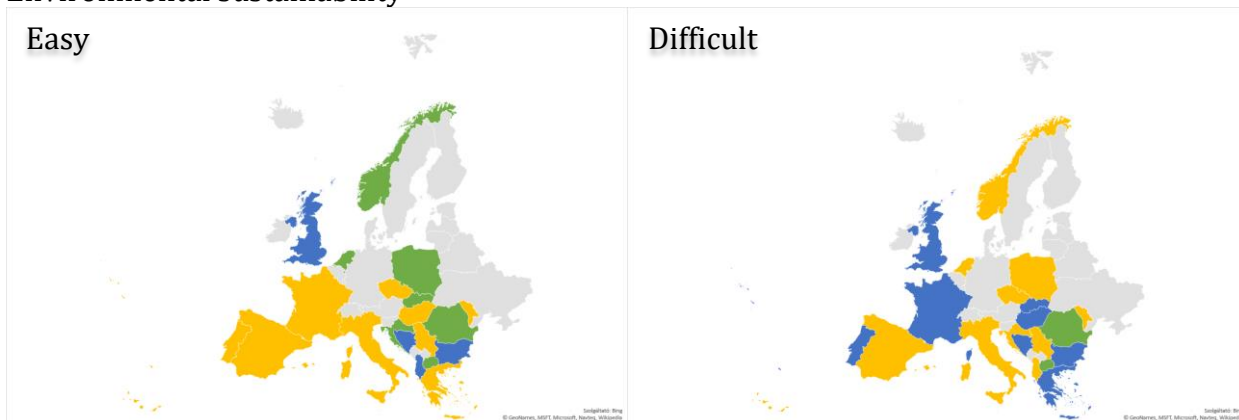
Sustainable farming

Acces to Markets

Environmental sustainability

Forrás: A felmérés adatai alapján készítette a Kisléptékű Termelők Szövetsége

Összegzés

Röviden összefoglalva a résztvevők a döntéshozókkal való együttműködést a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos információkhoz, képzéshez és tanácsadáshoz való hozzáférés biztosításában látták a legkönnyebben kivitelezhetőnek (Environmental sustainability - Acces to information, education and advisory on environmentally friendly farming).

Szintén sok partner vélte úgy, hogy viszonylag egyszerű lenne az országaikban megállapodásokat kötni a közösségi együttműködések elősegítéséhez a döntéshozó szervezetekkel (Sustainable Farming - Social cooperation, eg.: common food processing, machines joint use, common sale).

A legnehézkesebb együttműködés pedig szintén a környezeti fenntarthatóság témakörben a közösségi birtokmenedzsment (Environmental sustainability - Community land management) terén képzelhető el partnerek részükről, de emellett az adózás egyszerűsítését is fontosnak, de nehezen megvalósíthatónak ítélték.

Néhány országspecifikus példát kiemelve azt az eredményt kaptuk, hogy

- Hollandia számára könnyen megvalósítható feladat a multifunkcionális gazdálkodási rendszerek segítése érdekében létrehozandó megállapodások (Sustainable Farming - Helping multifunctional farming systems: all the legislations whicha enhance multifunctional farming activites),
- Albánia és Bosznia-Hercegovina számára pedig a nemzeti védjegyek és árujelzők terén remélnék egyszerűen kivitelezhető megállapodásokat a döntéshozóikkal (Acces to Markets - National brands and labels).
- A román kollégák a hagyományos fajták megőrzésében (Environmental sustainability - Access to traditional species (agro-biodiverzitas)) látnak együttműködési lehetőséget a döntéshozókkal.
- A norvégok a közös környezetvédelem területén,
- a macedón partnerek pedig az öko-gazdaságok arányának növelésében értékelik könnyen megvalósíthatónak a megállapodás létrejöttét (Environmental sustainability - Raise the proportion of ECO-farming/landscape farming).